

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

МАЛЮГА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

УДК 338.43:658.812 (043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Умань – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Уманському національному університеті садівництва
Міністерства аграрної політики та продовольства України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Музиченко Анатолій Степанович
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
завідувач кафедри економіки підприємства і фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Горьовий Василь Павлович
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри менеджменту
ім. проф. Й. С. Завадського

кандидат економічних наук
Курмась Петро Юрійович
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
завідувач кафедри економічної теорії та права

Захист відбудеться «15» грудня 2011 року о 9⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.844.03 в Уманському національному університеті садівництва за адресою: 20305, Черкаська обл., м. Умань, вул. Інститутська, 1, адміністративний корпус, 2-й поверх, конференц-зал, кім. 9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Уманського національного університету садівництва за адресою: 20305, Черкаська обл., м. Умань, вул. Інститутська, 1.

Автореферат розіслано «11» листопада 2011р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. А. Коротєєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин та динамічність соціально-економічних змін закономірно висувають на перший план питання формування адекватних вимогам ринку організаційно-економічних основ і механізмів забезпечення та підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Одночасно це створює передумови для розробки нових підходів і виявлення факторів, що впливають на сприйняття конкурентних загроз і переваг спричинених гострою конкурентною боротьбою, нестабільним попитом, зміною вимог до якості продукції, пошуком нових ринків збуту, розвитком науково-технічного прогресу і закладає основу для вироблення стратегії і тактики діяльності суб'єкта на ринку.

Дослідження організаційно-економічних основ та розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є одним з найважливіших завдань національного економічного розвитку, що покликані забезпечити ефективність їх діяльності та гарантувати продовольчу безпеку держави. Це зумовлює підвищений інтерес вчених-економістів до всебічного вивчення аспектів конкуренції та сутності конкурентоспроможності підприємства як узагальнюючого показника, що характеризує ефективність його діяльності і визначає місце підприємства на ринку.

Багатоаспектний аналіз сутності категорій конкуренції і конкурентоспроможності проведено в працях зарубіжних вчених-економістів різних напрямків і шкіл. Серед них, насамперед, слід відмітити: А. Курно, А. Маршалла, А. Сміта, Дж. Кейнса, Дж. Робінсона, Дж. Мілля, Д. Рікардо, Е. Чемберліна, І. Ансоффа, Й. Шумпетера, М. Портера, Ф. Хайека та ін. Вагомий внесок у розробку різних аспектів теорії конкуренції і методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств зробили вітчизняні вчені-економісти: А. С. Музиченко, В. К. Збарський, В. П. Горьовий, І. В. Охріменко, І. З. Должанський, Л. С. Кобилянський, М. Й. Малік, О. О. Школьній, П. Т. Саблук, С. М. Клименко та ін.

Однак деякі важливі теоретико-методичні та практичні питання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств ще не мають належного обґрунтування. Зокрема, потребують подальших досліджень аспекти, пов'язані із визначенням теоретичних основ конкурентоспроможності підприємства, оцінкою її рівня та розробкою стратегії забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Зазначене зумовлює потребу у подальшому дослідженні, розробці та теоретичному обґрунтуванні практичних рекомендацій стосовно забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що визначає практичне значення й актуальність проблеми та є підґрунтям до вибору теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексної наукової теми Уманського національного університету садівництва «Адаптація організаційно-економічного механізму господарювання до соціально орієнтованих ринкових

відносин в АПК» (номер державної реєстрації 0101U004493). Особистий внесок автора полягає в удосконаленні теоретико-методичного інструментарію дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та процедури формування стратегії її підвищення.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних основ та формування практичних рекомендацій з організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Мета дослідження зумовила необхідність постановки таких логічно пов'язаних та послідовно розглянутих задач:

- дослідити теоретико-методичні основи конкуренції та конкурентоспроможності як економічних категорій;
- узагальнити та систематизувати фактори, що визначають конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств;
- проаналізувати інтенсивність та темпи розвитку конкурентного середовища сільськогосподарських підприємств та визначити позиції основних учасників ринку;
- здійснити діагностику конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з метою визначення сучасного стану та тенденцій розвитку внутрішніх факторів її забезпечення;
- виявити взаємозв'язок між внутрішніми факторами діяльності сільськогосподарських підприємств і показниками, що впливають на рівень конкурентоспроможності за допомогою кластерного аналізу;
- розробити стратегію забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств;
- здійснити оцінку впливу внутрішніх факторів на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств за допомогою економетричного моделювання;
- визначити шляхи оптимізації діяльності сільськогосподарських підприємств в конкурентному середовищі.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання, загальні та специфічні економічні закони, праці вчених з теорії і практики конкуренції. Крім того, в процесі дослідження використано наступні методи: абстрактно-логічний, прийоми індукції і дедукції, аналізу і синтезу, аналогії і зіставлення – при формуванні теоретичних узагальнень та висновків, дослідженні сутності і факторів формування конкурентоспроможності підприємства; графоаналітичний

та табличний – для наочного зображення теоретичних і практичних результатів наукового пошуку; матричні – при аналізі конкурентного середовища підприємств; метод, заснований на теорії ефективної конкуренції – при розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; порівняльного економічного аналізу – при зіставленні рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; аналізу ієрархій – для визначення інтегрального показника і коефіцієнтів значимості факторів конкурентоспроможності підприємства; кластерного аналізу – для виявлення закономірностей між рівнем розвитку внутрішніх факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та результативними показниками їх діяльності; експертних оцінок – при виявленні внутрішніх слабких і сильних сторін сільськогосподарських підприємств; SWOT-аналізу – для дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища та розробки стратегії розвитку і забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; економіко-математичного моделювання й прогнозування – для дослідження системного впливу внутрішніх факторів на конкурентоспроможність підприємств, вияву у їх числі прихованих факторів та оптимізації структури і розмірів виробництва на основі динамічних характеристик системи.

Для аналізу та розробки стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств застосовано методи комп'ютерної обробки й аналізу інформації за допомогою програм Microsoft Excel та Statistica.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, наукові праці провідних вчених, матеріали Головного управління статистики у Вінницькій області, Управління агропромислового розвитку Бершадського, Теплицького, Тростянецького та Чечельницького районів Вінницької області, річні звіти сільськогосподарських підприємств, дані анкетних досліджень, аналітико-логічні узагальнення та безпосередні спостереження і розрахунки автора.

Наукова новизна результатів дослідження. До найбільш вагомих результатів роботи, що розкривають її зміст та наукову новизну, належать:

вперше одержано:

- методику визначення позиції підприємств у ринковому середовищі за допомогою карти конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що дозволяє не лише оцінити їх ринкову частку, а й виявити слабкі сторони виробничо-господарської діяльності та оцінити рівень конкурентоспроможності відносно підприємств-конкурентів;

- процедуру оцінки вірогідних можливостей і загроз зовнішнього середовища, сильних і слабких сторін внутрішнього середовища через розробку програмного забезпечення із врахуванням зваженої оцінки експертами цих факторів, що дає змогу сформувати стратегію забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств;

удосконалено:

- трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства» як системи взаємопов'язаних економічних і організаційних характеристик підприємства, що

забезпечують конкурентні переваги на ринку і дозволяють швидко адаптуватись до змін зовнішнього середовища;

- методичний інструментарій оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств шляхом введення коефіцієнтів вагомості, визначених попарним порівнянням та показника конкурентоспроможності продукції, що враховує її рентабельність і зміну частки ринку господарюючого суб'єкта;

дістали подальший розвиток:

- методичні підходи до оцінки конкурентного середовища сільськогосподарських підприємств через виділення у його структурі територіальних та спеціалізованих ринків, що дозволяє більш точно виявити його конкурентні переваги і можливості, потенційних споживачів і конкурентів, пріоритетні ринкові сегменти та за рахунок цього забезпечувати підвищення конкурентоспроможності підприємства;

- систематизація факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства, що згруповані за ознаками контролюваності, часу дії та сили впливу. Це дозволить, на відміну від існуючих підходів, більш повно враховувати виробничі й фінансово-господарські умови функціонування підприємства і визначити причинно-наслідкові зв'язки між ними та рівнем конкурентоспроможності підприємства;

- інструменти формування стратегії конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств через оптимізацію структури і розмірів виробництва сільськогосподарських підприємств на основі розробки економіко-математичної моделі, що ґрунтується на механізмах аналізу динамічних характеристик такої системи та забезпечує ефективне використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів з метою отримання максимальних прибутків;

- визначення підходів до експрес-оцінки впливу внутрішніх факторів на конкурентоспроможність підприємства через економетричне моделювання. Виявлено переважаючий вплив системного ефекту всіх внутрішніх факторів відносно впливу кожного фактора взятого окремо та визначено групи латентних факторів конкурентоспроможності підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведені до рівня узагальнень, конкретних методик і практичних рекомендацій щодо підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та були використані при розробці держбюджетної теми Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Ціновий механізм забезпечення конкурентоспроможності АПК України» в 2009 р., номер державної реєстрації 0109U000009 (довідка № 1568/1 від 04.10.2010 р.).

Розроблені у дисертаційному дослідженні основні напрями стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств використані Вінницькою обласною державною адміністрацією у процесі розробки та реалізації Програми розвитку сільських територій (довідка № 8-3-35-1376 від 21.06.2011 р.).

Рекомендації та пропозиції щодо формування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК враховані Бершадською районною державною адміністрацією при розробці планів та програм соціально-економічного розвитку регіону (довідка № 01-1-36-2023 від 16.06.2011 р.).

Запропоновані автором методичні підходи до визначення конкурентної позиції підприємства на ринку та діагностики існуючого рівня конкурентоспроможності використані ТОВ «Осіївське» Бершадського району Вінницької області при розробці стратегії розвитку господарської діяльності (довідка № 206 від 02.05.2011 р.).

Положення й висновки щодо підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки на основі узагальнення існуючих концепцій конкурентоспроможності, підходів та методологічного апарату аналізу конкурентного середовища використовуються у навчальному процесі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Менеджмент» (довідка № 1569/1 від 04.10.2010 р.) та Уманського національного університету садівництва – «Планування діяльності підприємства», «Управління ресурсами і витратами» та «Організація виробництва» (довідка № 20.06/605 від 01.06.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною роботою, де сформульовано й обґрунтовано основні теоретичні положення, висновки і рекомендації стосовно забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Завершена робота відображає здобутки автора, що мають наукове і практичне значення. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті розробки та результати досліджень, які належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію в ході наукових конференцій, зокрема, його положення та висновки було викладено на Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів, магістрів та студентів «Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва (м. Харків, 11–12 квітня 2006 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Перспективи економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Чернівці, 23–24 березня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 23–24 лютого 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – сільське господарство – СОТ: теорія і практика» (м. Миколаїв, 26–28 вересня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукове забезпечення інноваційного розвитку виробництва та переробки продукції АПК» (м. Львів, 29–30 листопада 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка аграрних підприємств: проблеми теорії та практики» (м. Полтава, 24–25 вересня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Удосконалення управління ресурсами підприємств АПК

в умовах глобалізації економіки» (м. Полтава, 26–27 листопада 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації» (м. Тернопіль, 22–24 жовтня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 22–24 травня 2008 р.); Науково-методичній конференції «Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України» (м. Київ, 7–8 жовтня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкові трансформації в АПК та антикризове регулювання аграрного виробництва» (сmt Кирилівка, 10–11 червня 2010 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в 20 наукових статтях, з яких 14 опубліковано у фахових виданнях. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, що належить особисто автору, становить 5,34 друк. арк.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 215 сторінок, основний зміст викладено на 170 сторінках. Дисертаційне дослідження містить 53 таблиці на 38 сторінках (у тому числі 6 займають повну сторінку), 16 рисунків на 11 сторінках (у тому числі 4 займають повну сторінку), 18 додатків на 17 сторінках та список використаних джерел, що нараховує 181 найменування на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дисертації, сформульовано мету, задачі, об'єкт та предмет дослідження. Визначено методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Наведено інформацію щодо апробації та відображення основних результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств**» проведено аналіз сутності та змісту категорій і понять, пов'язаних з організаційно-економічними основами забезпечення конкурентоспроможності підприємства; узагальнено та систематизовано фактори, що визначають конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств; вивчено методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Основною економічною категорією притаманною ринковим умовам господарювання та необхідним атрибутом їх існування і розвитку є конкуренція. На основі узагальнення сутності категорії конкуренції виділено позитивні та негативні її наслідки. Конкурентний процес і його прояви спонукають суб'єктів аграрного ринку підвищувати свою конкурентоспроможність, що є економічною формою прояву системи конкурентних відносин у реальній економіці. Поняття конкурентоспроможності розглядається на різних рівнях, залежно від об'єкта дослідження: конкурентоспроможність продукції, конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність галузі та конкурентоспроможність країни

або національної економіки. Аналіз їх співвідношення між собою виявив, що базисом для формування всіх рівнів є конкурентоспроможність підприємства. Підприємство створює умови для забезпечення конкурентоспроможності продукції залежно від зовнішніх факторів і власних можливостей, а конкурентоспроможність галузі і національної економіки формується на основі виробничої діяльності підприємств.

Встановлено, що конкурентоспроможність підприємства – це система взаємопов'язаних економічних і організаційних характеристик, які дають змогу забезпечувати ефективний набір конкурентних переваг та швидко адаптуватись до змін зовнішнього середовища.

Фактори конкурентоспроможності визначено як певні умови і можливості підприємства, що впливають на його здатність конкурувати на ринку та забезпечувати розширене відтворення. Їх згруповано за ознаками контрольованості, часу дії та силою впливу на конкурентоспроможність підприємства. Така систематизація сприяє розробці ефективних заходів з управління конкурентоспроможністю.

Узагальнення основних методичних підходів до оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств дозволило зробити висновок, що вони є різноплановими, тобто дають можливість різнобічно охарактеризувати діяльність підприємства, залежно від мети аналізу. Не заперечуючи доцільності різних методичних підходів, вважаємо, що найбільш прийнятними є методи, які дозволяють отримати чисельно визначений показник на основі використання даних статистичної звітності.

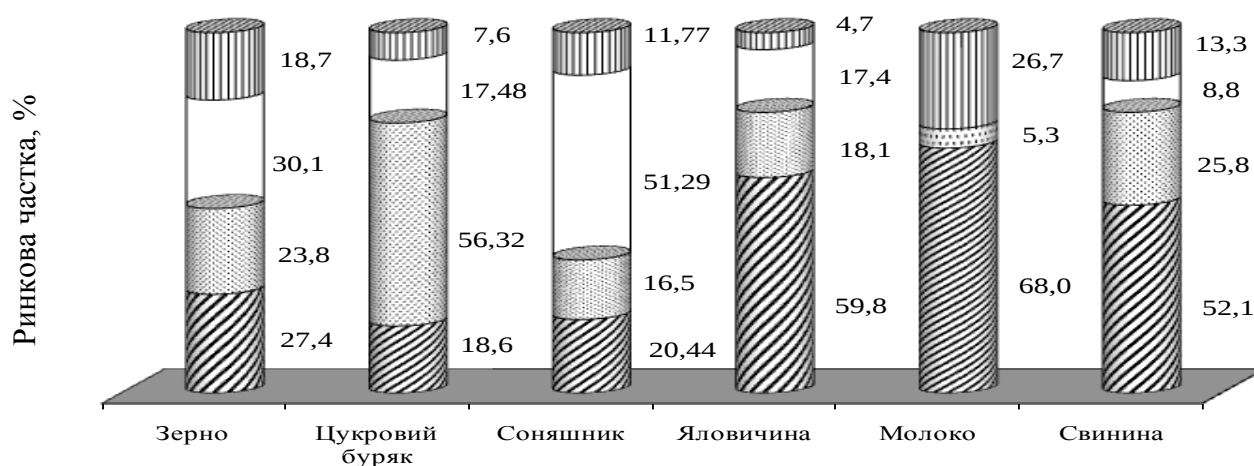
У другому розділі **«Оцінка конкурентного середовища та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств»** досліджено конкурентне середовище ринку сільськогосподарської продукції, проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, розроблено рекомендації стосовно удосконалення методики визначення конкурентоспроможності та конкурентного положення сільськогосподарських підприємств на ринку.

Виявлено, що конкурентне середовище підприємства формується як на територіальних ринках, що здебільшого окреслюються межами адміністративного району, так і на спеціалізованих, що виокремлюються за видами продукції. Такий поділ дозволяє більш повно охарактеризувати агресивність, гостроту та інтенсивність суперництва на ринку, встановити основні засади ефективності підприємства у конкурентній боротьбі та фактори, що впливають на їх конкурентоспроможність.

Дослідженням конкурентного середовища за 2009–2010 рр. виявлено, що структура територіального сільськогосподарського ринку є стабільною, інтенсивність конкуренції на ньому має середнє значення, а темпи зростання ринкової частки сільськогосподарських підприємств – негативні. Така ситуація склалася через низьку частку сільськогосподарських підприємств на ринку та їх обмежений вплив на кількісні і структурні характеристики попиту та пропозиції.

Це також пояснює постійну зміну конкурентної позиції сільськогосподарських підприємств.

Дослідженням конкурентних карт визначено, що спеціалізований сільськогосподарський ринок є ринком монополістичної конкуренції, де формується здорове конкурентне середовище. Разом з тим, ринок яловичини, молока та свинини виділяється обмеженою групою підприємств-лідерів, що володіють найбільшими частками товарної продукції, а це свідчить про прояв олігополії (рис. 1).

Група за ринковою часткою	Кількість підприємств у групі, одиниць					
Лідери	2	2	1	6	5	4
Сильна позиція	5	8	3	3	1	4
Слабка позиція	7	5	13	5	-	2
Аутсайдери	11	4	7	4	8	9

Лідери
 Сильна конкурентна позиція
 Слабка конкурентна позиція
 Аутсайдери

Рис. 1. Сегменти територіального сільськогосподарського ринку Бершадського району Вінницької області та питома вага конкурентних груп сільськогосподарських підприємств на ньому в 2010 р.*, %

*Розрахунки автора

Запропоновано здійснювати оцінку конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за чотирма групами показників ефективності фінансів, виробництва, продажу та товару з урахуванням важливості кожного з них (рис. 2). В існуючій методиці ефективність товару пропонується визначати за формулою, що враховує рентабельність продукції та зміну частки ринку підприємства, а вагомість складових – за способом парного порівняння одного фактора з іншим. Даний підхід враховує не лише фактичне значення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, а й дозволяє оцінити роль внутрішніх факторів у її формуванні.

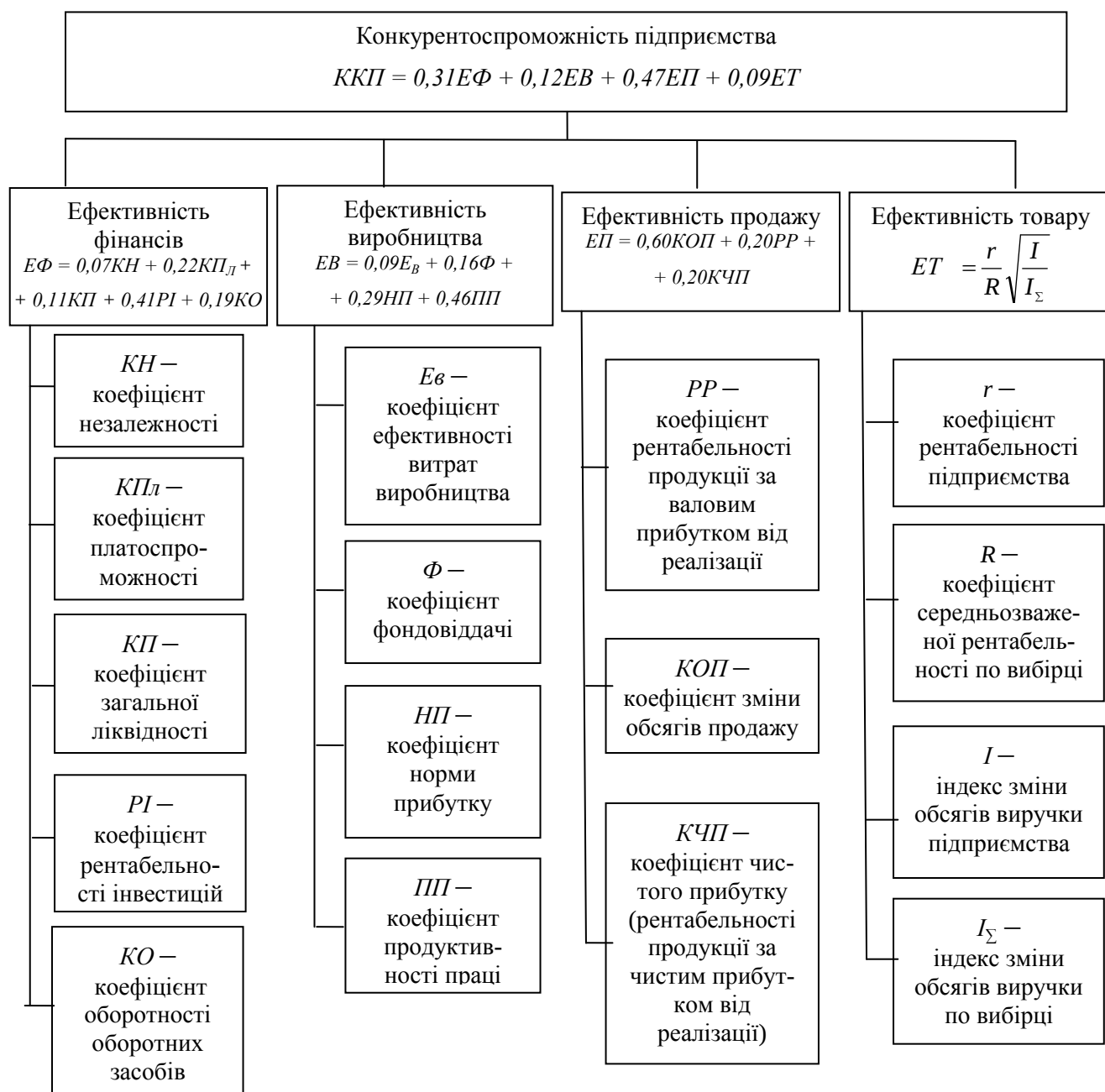

Рис. 2. Складові показника конкурентоспроможності підприємства*

*Розробка автора

За розробленою методикою здійснено розрахунок і оцінку складових коефіцієнта конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств Бершадського, Теплицького, Тростянецького та Чечельницького районів Вінницької області за 2006–2010 рр. В останні два роки досліджуваного періоду виявлено зростання ефективності управління оборотними коштами та збутом при одночасному зменшенні ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств і конкурентоспроможності їх продукції.

Розподіл сільськогосподарських підприємств за значенням коефіцієнта конкурентоспроможності дозволив виділити такі групи конкурентоспроможності: лідери, стійка позиція, аутсайдери. Їх оцінка дозволила встановити, що більшість

сільськогосподарських підприємств перебувають у групі стійкої конкурентної позиції. Тенденції розвитку ринку за період 2006–2010 рр. свідчать про зниження рівня конкурентоспроможності та збільшення кількості підприємств у групі аутсайдерів.

Для підвищення результативності, об'єктивності та наочності оцінки, ми запропонували розробляти Карти конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств територіального ринку. В них поєднуються результати класичного економічного аналізу та аналізу конкурентоспроможності підприємств. Це дозволяє поетапно виявити внутрішні фактори впливу на конкурентоспроможність, визначити конкурентний статус на ринку, здійснити узагальнену оцінку конкурентоспроможності, визначити конкурентні переваги підприємства на ринку та розробити заходи адаптації до змін зовнішнього середовища. Розроблено карти конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств територіального ринку Бершадського, Теплицького, Тростянецького та Чечельницького районів Вінницької області (табл.1).

Таблиця 1

Карта конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств територіального ринку Бершадського району Вінницької області у 2010 р.*

		Група конкурентоспроможності за коефіцієнтом конкурентоспроможності підприємства		
		лідери	стійка позиція	аутсайдери
Конкурентна група за ринковою часткою	лідери	1 ТОВ «Устянське»↑ →	2 _____	3 _____
	сильна конкурентна позиція	4 ТОВ «Осіївське»↑ → ТОВ «Явір-агросервіс»↑→	5 ТОВ «АФ «Джулінка» ↑→ ПП «Валентина» ↑ → ТОВ «Агросвіт» → ТОВ «Червона Нива» ↓ ← ПСП «Еліта» ↓ →	6 АПП «Надбужжя» ↓ ← ТОВ «Лан» ↑ ←
	слабка конкурентна позиція	7 ТОВ «Прогрес» ↑ ← ПП «Обрій» → ТОВ «Яланецьке»↑ →	8 СФГ «Новосулківське» ↑ → СТОВ «Нива» ↓ ← ТОВ «Удич» ↑ ←	9 _____
	аутсайдери	10 СФГ «Кидрасівське»↑ →	11 ТОВ «Жорняки» ↑ → ПП «Добробут» ↑ → ПП «Відродження» ↑ → ПП «Промінь» ↓ ← ПП «Промтехагросервіс» ↓ ←	12 ТОВ «Хлібороб» ↓ ← ПП «Зоря» ↓ → ПП «Авангард» ↓ ПП «Агромир Деметра»↓ ←

де ← зменшення темпів приросту ринкової частки порівняно з попереднім роком; → збільшення темпів приросту ринкової частки порівняно з попереднім роком; ↑ ріст рівня конкурентоспроможності порівняно з попереднім роком; ↓ зниження рівня конкурентоспроможності порівняно з попереднім роком.

*Розробка автора

У всіх районах, крім Чечельницького, найвищий рівень коефіцієнта конкурентоспроможності мають підприємства, що є лідерами за часткою ринку. Більшість підприємств із групи стійкої позиції за рівнем коефіцієнта

конкурентоспроможності зменшили темпи приросту ринкової частки. Спостерігається стійка тенденція зменшення коефіцієнта конкурентоспроможності у сільськогосподарських підприємствах, що мають низьку ринкову частку та від'ємні темпи її росту. Це пояснюється зниженням ефективності виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств даної групи.

Оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за результатами кластерного аналізу дозволила виявити залежності між внутрішніми факторами діяльності і їх результативними показниками. Встановлено, що максимальну ринкову частку та найвищі темпи її росту мають сільськогосподарські підприємства з найбільшою площею ріллі, найвищою продуктивністю праці і обсягом капітальних вкладень. Високі обсяги виробництва валової продукції та приросту ринкової частки спостерігаються у підприємствах з максимальними показниками фондозабезпеченості та капітальних інвестицій на 100 га ріллі. Найбільшу суму прибутку на 100 га ріллі отримали підприємства з найвищими обсягами капітальних інвестицій та фондозабезпеченості.

У третьому розділі **«Забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств»** розроблено рекомендації з удосконалення методики формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, запропоновано розробку стратегії сільськогосподарських підприємств шляхом оптимізації структури і розмірів виробництва сільськогосподарських підприємств, здійснено економетричне моделювання конкурентоспроможності.

Встановлено, що через відсутність стратегічної програми забезпечення конкурентоспроможності багато сільськогосподарських підприємств мають низький її рівень. Більшість з них не розробляють таку програму через складність та високу вартість дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, суб'єктивність і диференціацію думок експертів та значну тривалість.

Запропоновано удосконалити методику проведення оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища. Для цього з використанням табличного процесора Ms. Excel розроблено програмне забезпечення, що на основі зважених експертних оцінок враховує ймовірність явища або події та дозволяє виявити сильні і слабкі сторони внутрішнього середовища підприємства, можливості та загрози для його конкурентоспроможності. Результатом запропонованого SWOT-аналізу є розробка стратегії підприємства, що ґрунтується на сильних сторонах його діяльності.

Апробацію побудованої інформаційної системи проведено у сільськогосподарських підприємствах Бершадського, Теплицького, Чечельницького та Тростянецького районів Вінницької області. За її результатами виявлено, що сильними сторонами досліджуваних підприємств є висококваліфіковані кадри, продуктивні земельні ресурси та виробництво якісної продукції. До найбільш слабких сторін віднесено недостатність державної підтримки, відсутність співпраці з іншими господарствами регіону, високий рівень витрат і їх структура та низький рівень використання інноваційних

технологій.

У результаті анкетування керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств Вінницької області встановлено, що найбільш ймовірними можливостями для підвищення рівня їх конкурентоспроможності є належне інформаційне забезпечення, розширення ринків збуту продукції та позитивний імідж області. Найменший коефіцієнт ймовірності отримали можливості стимулювання інноваційної діяльності та позитивний вплив інтеграції до міжнародних структур і організацій. Як найбільші загрози виділено збільшення диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, політична нестабільність, високий рівень кредитних ставок, поглиблення інфляційних процесів.

Обґрунтовано основні напрями стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств регіону: збільшення обсягів виробництва продукції та підвищення її якості; розширення ринків та підвищення ефективності управління її збутом; впровадження інноваційних технологій та досвіду передових підприємств України і зарубіжжя; налагодження зв'язків з науково-дослідними установами з метою впровадження результатів їх досліджень; розвиток переробки власної сільськогосподарської продукції; посилення контролю за матеріальними та фінансовими ресурсами та оптимізація їх структури.

Проведено оптимізацію галузевої структури підприємства для обґрунтування стратегічних перспектив розвитку сільськогосподарського виробництва. Її використання на прикладі ТОВ «Осіївське» Бершадського району Вінницької області показало, що перспективна модель сільськогосподарського виробництва за максимальної реалізації агроресурсного потенціалу забезпечує збільшення прибутку у 7,8 раза та рентабельності виробництва на 11,7 в.п.

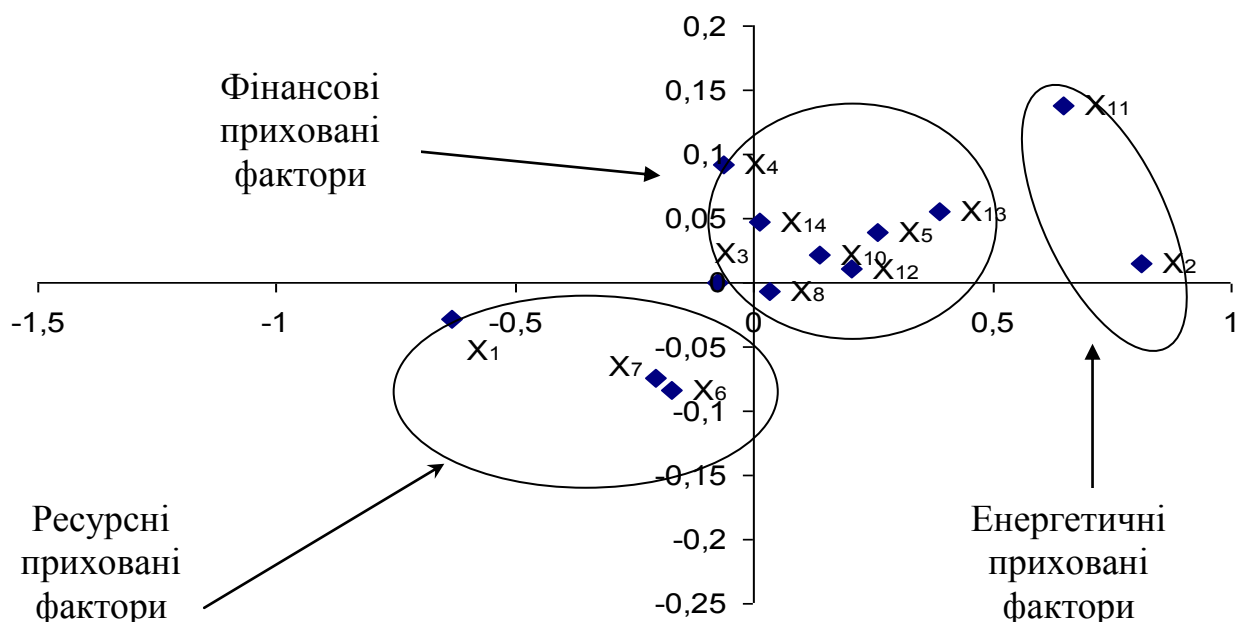
Інструментом експрес-аналізу конкурентоспроможності є дослідження зміни ринкової частки підприємства. Виявлено, що всі внутрішні фактори взаємопов'язані, взаємозумовлені, можуть змінюватися в динаміці та створюють складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Для визначення загального кількісного впливу внутрішніх факторів на зміну ринкової частки побудовано економетричну регресійну модель конкурентоспроможності підприємства, що враховує вплив внутрішніх факторів:

$$y = -0,008 + 0,012K_1 + 0,005K_2 + 0,004K_3 + e,$$

де y – коефіцієнт частки підприємства на ринку; K_1 – інтегральний показник забезпеченості ресурсами; K_2 – інтегральний показник забезпеченості капіталом; K_3 – інтегральний показник фінансових результатів; e – значення похибки.

Значення коефіцієнта детермінації ($R^2=0,83$) свідчить, що варіація рівня конкурентоспроможності підприємства на 83% пояснюється зміною включених до моделі факторів. Розкладання множинного коефіцієнта детермінації на суму «чистих» впливів кожного регресора показало, що 43% варіації припадає на «системний ефект». Доведено, що спільний перехресний вплив всіх регресорів на рівень конкурентоспроможності підприємства більший, ніж вплив кожного окремо.

На основі економіко-математичного аналізу виявлено фактори прихованого (латентного) впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. У результаті розрахунку факторних навантажень на елементи матриці за критерієм варімакс та розподілу навантаження на регресори за ринковою часткою виділено латентні фактори конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: фінансові, ресурсні і енергетичні (рис. 3).

де X_1 – сільськогосподарські угіддя, га; X_2 – енергетичні потужності, к. с.; X_3 – залишкова вартість основних засобів, тис. грн; X_4 – оборотні активи, тис. грн; X_5 – власний капітал, тис. грн; X_6 – середньорічна чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб; X_7 – енергозабезпеченість на 1 га сільськогосподарських угідь; X_8 – енергоозброєність на одного середньорічного працівника; X_{10} – фондозабезпеченість, грн; X_{12} – капітальні інвестиції, тис. грн; X_{13} – фінансування із власних коштів, тис. грн; X_{14} – кредити банку, тис. грн.

Рис. 3. Розподіл прихованих факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за групами*

*Розрахунки автора

Дослідження дає змогу на основі відомих коваріацій і взаємозв'язків між ознаками-індикаторами виявити невідомі параметри моделі конкурентоспроможності підприємства та дати їх кількісну характеристику.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення організаційно-економічних основ забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Це дає змогу сформулювати висновки і пропозиції теоретико-методичного та практичного характеру, що відображають вирішення завдань дослідження відповідно до поставленої мети і полягають у наступному:

1. Невід'ємною економічною категорією ринкової економіки є конкуренція, що регулює дії учасників ринку, сприяє рівновазі попиту та пропозиції й формує

ринкові ціни. Конкурентоспроможність – це економічна форма прояву системи конкурентних відносин у реальній економіці. Основою для формування всіх її рівнів залишається конкурентоспроможність підприємства, що створює умови для забезпечення конкурентоспроможності продукції залежно від зовнішніх факторів і власних можливостей та формує підґрунтя конкурентоспроможності галузі і національної економіки. На основі дослідження теоретичних засад економічних категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність», запропоновано конкурентоспроможність підприємства розглядати як систему взаємопов'язаних економічних і організаційних характеристик підприємства, що забезпечують конкурентні переваги на ринку і дають змогу швидко адаптуватись до змін зовнішнього середовища.

2. На основі вивчення факторів формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств їх визначено як певні умови і можливості підприємства, що впливають на його здатність конкурувати на ринку та забезпечувати розширене відтворення. Загальну їх сукупність систематизовано та згруповано за ознаками, що характеризують контрольованість, час дії та силу впливу. Для оцінки своєї діяльності та діяльності підприємств-конкурентів важливо виявити вплив на рівень конкурентоспроможності внутрішніх, контрольованих з боку підприємства факторів. Це визначає аналіз чотирьох груп показників ефективності: фінансів, виробництва, продажу та товару.

3. Визначено, що найбільш прийнятними для оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є методи, що на основі використання даних статистичної звітності дозволяють одержати кількісне значення його показника. Удосконалено існуючий методичний інструментарій оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств шляхом введення коефіцієнтів вагомості, визначених попарним порівнянням, та показника конкурентоспроможності продукції, що враховує її рентабельність і зміну частки ринку господарюючого суб'єкта.

4. Оцінка конкурентного середовища сільськогосподарського ринку дозволила виокремити два напрями його формування: за територіальною ознакою та спеціалізованими ринками. Виявлено, що структура територіального сільськогосподарського ринку є стабільною, інтенсивність конкуренції на ньому має середнє значення, а темпи зростання ринкової частки сільськогосподарських підприємств – негативні. Спеціалізований сільськогосподарський ринок є ринком монополістичної конкуренції з проявами олігополії.

5. Запропоновано методику визначення позиції підприємств у ринковому середовищі за допомогою карти конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств територіального ринку, що дозволяє не лише оцінити їх ринкову частку, а й виявити слабкі сторони виробничо-господарської діяльності та оцінити рівень конкурентоспроможності відносно підприємств-конкурентів. За її результатами встановлено, що впродовж 2009–2010 рр. зросла ефективність управління оборотними коштами і збутом та зменшився коефіцієнт конкурентоспроможності у сільськогосподарських підприємствах, що мають низьку ринкову частку та від'ємні темпи її росту. Більшість

сільськогосподарських підприємств перебувають у групі стійкої конкурентної позиції. Спостерігаються тенденції зниження рівня конкурентоспроможності та збільшення кількості підприємств у групі аутсайдерів. Найвищий рівень коефіцієнта конкурентоспроможності мають підприємства, що є лідерами за часткою ринку.

6. Результати оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на основі кластерного аналізу свідчать, що максимальну ринкову частку та найвищі темпи її росту мають сільськогосподарські підприємства з найбільшою площею ріллі, найвищою продуктивністю праці і обсягом капітальних вкладень на 100 га ріллі. Найбільші обсяги виробництва валової продукції та приросту ринкової частки мають підприємства з високими показниками фондозабезпеченості та капітальних інвестицій. Найбільшу суму прибутку на 100 га ріллі отримали підприємства з найвищими обсягами капітальних інвестицій та фондозабезпеченості.

7. При розробці стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати програмне забезпечення методики проведення SWOT-аналізу, що на основі зважених експертних оцінок враховує ймовірність явища або події. Його результати виявили, що найбільш сильними сторонами сільськогосподарських підприємств Бершадського, Тростянецького, Теплицького та Чечельницького районів Вінницької області є висококваліфіковані кадри, продуктивні земельні ресурси та виробництво якісної продукції. До найбільш слабких сторін включено недостатність державної підтримки, відсутність співпраці з іншими господарствами регіону, високий рівень витрат і їх структура та низький рівень використання інноваційних технологій. Найвищий коефіцієнт ймовірності настання отримали можливості високого інформаційне забезпечення, розширення ринків збуту продукції та підвищення іміджу області. Серед загроз виділено збільшення диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, політична нестабільність, високий рівень кредитних ставок, поглиблення інфляційних процесів.

8. Обґрунтовано основні напрями стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств Вінницької області: збільшення обсягів виробництва продукції та підвищення її якості; розширення ринків та підвищення ефективності управління її збутом; впровадження інноваційних технологій та досвіду передових підприємств України і зарубіжжя; налагодження зв'язків з науково-дослідними установами з метою впровадження результатів їх досліджень; розвиток переробки власної сільськогосподарської продукції; посилення контролю за матеріальними та фінансовими ресурсами й оптимізація їх структури.

9. Обґрунтовано стратегічні перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва через оптимізацію галузевої структури у ТОВ «Осіївське» Бершадського району Вінницької області. Це дозволило визначити найбільш перспективну модель сільськогосподарського виробництва за максимальної реалізації агроресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства. Її

результати свідчать, що за рахунок оптимізації посівних площ, поголів'я великої рогатої худоби і свиней забезпечується збільшення прибутку в 7,8 раза та рентабельності виробництва на 11,7 відсоткового пункту.

10. Інструментом експрес-аналізу конкурентоспроможності є дослідження зміни ринкової частки підприємства з використанням економетричних методів. Це дозволяє на основі відомих коваріацій і взаємозв'язків між ознаками-індикаторами виявити невідомі параметри моделі конкурентоспроможності підприємства та провести їх кількісну оцінку. За результатами дослідження виявлено, що системний вплив факторів конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств має більшу пояснюючу силу, ніж всі внутрішні фактори окремо. Встановлено, що прихований вплив на рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств мають фінансові, ресурсні і енергетичні латентні фактори.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Малюга Л. М. Теоретичні засади конкурентного процесу на аграрному ринку / Малюга Л. М. // Вісник ХНАУ. – 2006. – № 1. – С.218–223.
2. Малюга Л. М. Конкурентоспроможність підприємств сільськогосподарського сектору / Л. М. Малюга : Зб. наук. праць Уманського держ. аграр. ун-ту. – 2006. – Вип. 62. – С. 132–140.
3. Малюга Л. М. Використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Вінницької області / Л. М. Малюга // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Спец. вип. 3 (42). – 2007. – С. 59–64.
4. Малюга Л. М. Аналіз фінансово-економічного стану сільськогосподарських підприємств / Л. М. Малюга // Економіка АПК. – 2008. – № 2. – С. 100–105.
5. Малюга Л. М. / Економічний аналіз виробничого потенціалу аграрних підприємств / Л. М. Малюга // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Серія «Економічні науки». – 2008. – Вип. 70. – С. 169–176.
6. Малюга Л. М. / Використання виробничого потенціалу в сільськогосподарських підприємствах Вінницької області / Л. М. Малюга // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2008. – № 3. – С. 97–103.
7. Малюга Л. М. Аналіз конкурентоспроможності галузей АПК Вінницької області / Л. М. Малюга // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія «Економічні науки». – 2008. – Вип. 13. – С. 48–54.
8. Малюга Л. М. Пріоритети та завдання стратегії забезпечення конкурентоспроможності АПК / Л. М. Малюга // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – Вип. 6 (97). – С. 115–120.
9. Малюга Л. М. Оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л. М. Малюга // Економіст. – 2009. – № 9. – С. 50–54.

10. Малюга Л. М. Засади ефективного господарювання аграрної сфери / Л. М. Малюга : Зб. наук. праць Уманського держ. аграр. ун-ту. – 2009. – Вип. 71. – С. 235–240.

11. Малюга Л. М. Визначення конкурентоспроможності аграрних підприємств / Л. М. Малюга : Зб. наук. праць Подільського держ. аграр.-техн. ун-ту М. І. Бахмата. – 2009. – № 17 (Т.3). – С. 192–195.

12. Малюга Л. М. Формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств / Л. М. Малюга, А. С. Музиченко : Зб. наук. праць Таврійського держ. аграр. агротехнологічного ун-ту. Серія «Економічні науки». – 2010. – № 1 (9). – С. 45–51 (*особистий внесок здобувача: програмне забезпечення SWOT-аналізу, що враховує зважену оцінку експертів*).

13. Малюга Л. М. Кластерний аналіз підприємств аграрного сектору / Л. М. Малюга : Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва. – 2011. – Вип. 75. – С. 408–415.

14. Малюга Л. М. Людський капітал в контексті конкурентоспроможності підприємства / Л. М. Малюга // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 101–103.

Опубліковані праці апробаційного характеру

15. Малюга Л. М. Використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / Л. М. Малюга : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих учених (Умань, 21–22 лютого 2007 р.) / М-во аграр. політики України, Уманський держ. аграр. ун-т. – Умань : УДАУ, 2007. – С. 232–234.

16. Малюга Л. М. Інвестиції як фактор підвищення ефективності аграрного сектору / Л. М. Малюга : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих учених (Умань, 21–22 лютого 2008 р.) / М-во аграр. політики України, Уманський держ. аграр. ун-т. – Умань: УДАУ, 2008. – С. 93–94.

17. Малюга Л. М. Стимулювання інноваційної діяльності в АПК / Л. М. Малюга : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації»], (Тернопіль, 22–24 жовтня 2008 р.). – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – С. 308–310.

18. Малюга Л. М. Аналіз конкурентоспроможності галузей АПК / Л. М. Малюга : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Удосконалення управління ресурсами підприємств АПК в умовах глобалізації економіки»], (Полтава, 26–27 листопада 2008 р.). – Полтава : ПД ПДАА, 2008. – С. 43–45.

19. Малюга Л. М. Вплив людського капіталу на підвищення конкурентоспроможності підприємств / Л. М. Малюга : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих учених (Умань, 21–22 березня 2011 р.) / М-во аграр. політики та продовольства України, Уманський нац. ун-т садівництва. – Умань : УНУС, 2011. – С. 248–250.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

20. Малюга Л. М. Інноваційний зміст конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л. М. Малюга // Ринкова трансформація

економіки України: проблеми регулювання : Кол. моногр. / За ред. В. Ф. Беседіна, А. С. Музиченка. – К. : НДЕІ, 2005. – С.326–332.

АНОТАЦІЯ

Малюга Л. М. Організаційно-економічні основи забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Уманський національний університет садівництва Міністерства аграрної політики та продовольства України, Умань, 2011.

У дисертації розглянуто теоретичні, методичні та практичні засади забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Визначено сутність конкурентоспроможності, уточнено систематизацію факторів, що впливають на неї, та обґрунтовано методику оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано конкурентне середовище сільськогосподарських підприємств, досліджено сучасний стан та тенденції їх конкурентоспроможності.

Розроблено програмне забезпечення формування стратегії підприємства, що на основі зважених експертних оцінок враховує ймовірність явища або події.

Обґрунтовано стратегію забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та стратегічні перспективи розвитку через оптимізацію їх діяльності. Здійснено оцінку впливу внутрішніх факторів на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств за допомогою економетричного моделювання.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, фактори конкурентоспроможності, оцінка конкурентоспроможності підприємства, конкурентне середовище, SWOT-аналіз, економіко-математичне моделювання.

АННОТАЦИЯ

Малюга Л. Н. Организационно-экономические основы обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Уманский национальный университет садоводства Министерства аграрной политики и продовольствия Украины, Умань, 2011.

В работе исследованы сущность и основные предпосылки формирования конкурентоспособности предприятий, уточнена классификация факторов, которые влияют на конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий.

Рассмотрены действующие методики ее оценки и выявлены их основные преимущества и недостатки. Предложено оценку конкурентоспособности

предприятий проводить на основе использования частных признаков конкурентоспособности – эффективности финансов, производства, реализации и товара. Эффективность товара предлагается определять по формуле, учитывающей рентабельность продукции и изменение доли рынка предприятия, а весомость составляющих – по способу парного сравнения каждого фактора с другим.

Проанализировано состояние конкурентной среды сельскохозяйственных предприятий на территориальном и специализированном рынках. Определены структура и интенсивность конкуренции, а также темпы развития рынка. Выявлены причины постоянной смены конкурентной позиции сельскохозяйственных предприятий на территориальном рынке и проявлений олигополии на специализированном.

Осуществлена оценка уровня и тенденций конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Выявление предприятием своего конкурентного положения на рынке предлагается проводить с помощью карты конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий территориального рынка, в которой отражены уровень конкурентоспособности предприятия, его рыночная доля и их темп прироста-снижения в сравнении с предыдущим годом.

С помощью кластерного анализа идентифицированы зависимости между внутренними факторами деятельности и их результативными показателями. Установлено, что максимальную рыночную долю и высокие темпы ее роста имеют сельскохозяйственные предприятия с наибольшим размером пашни, наивысшей производительностью труда и объемом капитальных вложений. Наибольшие объемы производства валовой продукции и прироста рыночной доли имеют предприятия с высокими показателями фондообеспеченности и капитальных инвестиций.

Разработаны рекомендации по совершенствованию методики формирования стратегии обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий, что на основе взвешенных экспертных оценок учитывает вероятность явления или события и позволяет выявить сильные и слабые стороны внутренней среды предприятия, возможности и угрозы для его конкурентоспособности. Выявлено, что наиболее сильными сторонами сельскохозяйственных предприятий являются высококвалифицированные кадры, продуктивные земельные ресурсы и производство качественной продукции. К наиболее слабым сторонам включено недостаточность государственной поддержки, отсутствие сотрудничества с другими хозяйствами региона, высокий уровень расходов и их структура и низкий уровень использования инновационных технологий. Обоснованы основные направления стратегии обеспечения конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий: увеличение объемов производства продукции и повышения ее качества; расширения рынков и повышения эффективности управления ее сбытом; внедрение инновационных технологий и опыта передовых предприятий Украины и зарубежья; налаживание связей с научно-исследовательскими учреждениями с целью внедрения результатов их исследований; развитие переработки

собственной сельскохозяйственной продукции; усиление контроля за материальными и финансовыми ресурсами и оптимизация их структуры.

Изложены предложения относительно формирования стратегических перспектив развития сельскохозяйственного производства. В частности, предложена перспективная модель сельскохозяйственного производства, что при максимальной реализации агресурсного потенциала обеспечивает увеличение прибыли и рентабельности производства.

Рекомендовано как инструмент экспресс-анализа конкурентоспособности принять исследование изменения рыночной доли предприятия, что на основе известных ковариаций и взаимосвязей между признаками-индикаторами выявляет неизвестные параметры модели конкурентоспособности предприятия и дает их количественную характеристику. С этой целью построено эконометрическую регрессионную модель конкурентоспособности предприятия, учитывающую влияние только внутренних факторов.

Используя эконометрическое исследования, выявлено, что системное влияние факторов конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий имеет большую пояснительную силу, чем все внутренние факторы отдельно. Исследование конкурентоспособности методом главных компонент выявило следующие латентные факторы конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий: финансовые, ресурсные и энергетические.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, факторы конкурентоспособности, оценка конкурентоспособности предприятия, конкурентная среда, SWOT-анализ, экономико-математическое моделирование.

ANNOTATION

Malyuga L. M. Organizational and economic basis of formation of agricultural enterprises competitive. – Manuscript.

Thesis for a degree in economics in specialty 08.00.04 – economy and enterprise management (according to the economics activity). – Uman National University of Horticulture Ministry of agrarian policy and food of Ukraine, Uman, 2011.

The thesis deals with theoretical, methodological and practical basis for the competitiveness of agricultural enterprises. Determined the nature of competitiveness, refined systematization of factors that affect it, and proved method competitiveness of agricultural enterprises. Analyzed the competitive landscape of farms, studied the current status and trends of their competitiveness.

The software company strategy, which is weighted based on expert assessments take into account the likelihood of phenomena or events.

Grounded strategy for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises and strategic prospects through the optimization of their activity. The estimation of influence of internal factors on the competitiveness of agricultural enterprises by means of econometric modeling.

Key words: competitiveness, factors of competitiveness, competitiveness of the enterprise, competitive environment, SWOT-analysis, economic-mathematical modeling.